لە یادی شێرکۆ بێکەسدا... پەسنی داهێنان.. نووسینی/ عەتا قەرەداخی

ئەزموونی شیعریی شێرکۆ بێکەس لە رووی تەمەنی شیعری و لە رووی بەرهەمی شیعرییەوە وەکو چەندێتی ئەزموونێکی دەوڵەمەندە. بەڵام ئەوەی گرنگە چۆنێتی بەرهەمی شیعریی ئەم شاعیرەیە. راستە ئەم لە نێوەندی شیعری کوردیدا لە دوای گۆران نەک هەر ناوێکی دیارە بەڵکو وەکو ناوی یەکەم یان دیارترین ناو سەیر دەکرێت، بەڵام رەنگە ئەم بۆچوونە لە روانینی بەشێکی دیار لە ناوەندی رۆشنبیری کوردییەوە رەت بکرێتەوە، هەرچەندە دەشێت ئەو رەتکردنەوەیەش لەسەر بنەمای شیعرناسی و لێکدانەوەو هەڵسەنگاندنیش نەبێت. لە مێژووی شیعری نووسراو بە زاری کرمانجی خواروو ئەگەر نالی وەکو لوتکەی شیعری کلاسیک و گۆران وەکو لوتکەی شیعری نوێ دابنریت، ئەوا دەشێت بگوترێت شێرکۆ لوتکەی شیعری کوردی دوای گۆرانە، بەڵام دیسان ئەم بۆچوونەش لە نێوەندی ئەدەب و رۆشنبیری کوردیدا کۆدەنگی لەسەر نییە. دیارە ئەم وا دانانەش بەو مانایە نییە کە ئەمە شاعیری دیاری ترمان نییە، نەخێر لەپاڵ ئەم لوتکانەدا لە هەر قۆناغەو کۆمەڵێک دەنگی دیاری تر هەن کە هەریەکەیان شوێن و پێگەی دیارو لەبەرچاویان لە سەر نەخشەو لە ئەزموونی شیعری کوردیدا هەیە، بەڵام نکوڵی ئەوە ناکرێت کە هەریەکە لەم سێ ناوە دیارە لە قۆناغی مێژوویی خۆیاندا تا ئاستێکی دیار لەبەرچاوتر و باڵاترو بەرهەمدارترو داهێنەرتر دەرکەوتوون، ئەویش بەهۆی ئەوەی پێشکەشیان کردووە کە کردوونی بە خاوەنی جۆرێک لە هەژموون بەسەر قۆناغەکەی خۆیاندا.

کاتێ باسی ئەزموونی شیعری شێرکۆ دەکەین پێویستە لە دوو ڕووەوە سەرنج بدەین، یەکەمیان شێوازی شیعری و دووەمیان گوتاری شیعری. هەڵبەت کاتێ باسی ئەزموونی شیعری ئەم شاعیرە دەکەین گومانمان لە تواناو سەرکەوتوویی ئەو نییە لە بەرهەمهێنانی شیعرییەتدا. مەبەست لە شێواز ئەو رێگا جیاوازو تایبەتەیە کە شاعیر بیرو هەستی خۆیی پێ دەردەبڕێت لە رێگای زمان و بونیادو فۆرم و کۆی تەکنیکەکانی بەرهەمهێنی دەق یان شیعرییەتەوە لە کۆی لایەنەکانی رەوانبێژی کە لێرەدا مەبەست ئەو لایەنانەیە کە بە ئەزموونی شیعری نوێ دەگونجێن. بێگومان لە رێگای شێوازەوە شاعیر دەتوانێت تایبەتمەندی خۆی

بونیاد بنەت و دەنگێکی دەگمەن بئەفرێنێت بەجۆرێک بە ئاسانی شوناسی تایبەتی بەخۆی وەربگرێت و لە شێوازی شیعری شاعیرانی تری جیابکاتەوە. ئەگەر لە ئاستی زماندا سەیری ئەزموونی شێرکۆ بکەین دەبینین فەرهەنگێکی دەوڵەمەندی هەیەو لە هەڵبژاردنی وشەو دەربڕیندا کارایەو بەکارهێنانی وشەو دەربڕینەکانی بەشداری دەکەن لە بەرهەمهێنانی ماناو دەلالات و گواستنەوەی بیرو هەستدا. هەروەها لە ڕەگای زمان و وێنەو تەکنیکەکانی بەرهەمهێنانی دەقەوە کاراو لەهاتووە لە بەرهەمهێنانی بنەمای جوانناسی و بەرهەمهێنانی چێژی جوانی و چێژی دەقدا. لە ئاستی بەکارهێنانی وێنەدا، ئەزموونی شیعری شێرکۆ ئەزموونێکی دەوڵەمەندەو ئەو بەگشتی ئەگەر ئەوەشی ڕانەگەیاندبێت ئەوا وێنە کە مەبەستمان وێنەی شیعرییە بە بنەمای سەرەکی شیعر دەزانێت و لە بونیادی دەقەکانیدا وێنە ڕەگەزی دیارو سەرەکییە. لەم ڕووەشەوە بەرهەمهێنانی وێنە لای ئەم شاعیرە وەکو سەرچاوەی کانییەکی لەبن نەهاتوو وایە، تا ئەو ئەندازەیە کە هەندێجار بە دەربڕین یان بەرجەستەکردنی تاکە بیرۆکەیەک چەندین وێنەی جۆراو جۆر بەکاردەهێنێت، کە هەندێجار وەکو دووبارەبوونەوەی لێ دێت. لە ڕاستیدا ئەم شاعیرە هاوشێوەی گەڕان زمانێکی وەسفی دەوڵەمەند بەکاردەهێنێت بە دروستکردنی وێنەی ئاسایی و وێنەی زیهنی و بە وروژاندنی ئەزموونی هەستیی کە ئەمەیان ڕاستەوخۆ بە مەبەستی دروستکردنی کاریگەرییە لەسەر خوێنەر- وەرگر.

بەگومان ئاشکرایە کە بونیادی شیعری ئەم شاعیرە لە چوارچێوەی ئەزموونی شیعری کوردی و تەنانەت شیعری جیهانی ئەو قۆناغەی شیعردایە کە پێی دەگوتریت شیعری نوێ، واتە بەجێهێشتنی بونیادی نەریتی شیعر کە مەبەستمان شیعری عەمودی و کێش و سەروداره. هەر لەبەر ئەوە کاتێ باسی شێوازی شیعری ئەم شاعیرەو شیعری نوێ بەگشتی دەکەین، ناشێت باسی کێش و سەرواو تەنانەت ئیقاع و دووبارە بوونەوەی دەنگی بزوێن و نەبزوێن لە سەرەتای وشەدا بکەین واتە – Alliteration and Assonance کە بە دروستکردنی مۆسیقا یان بە مەبەستی جەختکردن لەسەر تیمە یان مانا یان مەدلولێک بەکاردەهێنرێن. لە شیعری نوێدا لەبری ئەوە ئاماژە بە مۆسیقای ناوەوە دەکرێت کە ئەوەش لە ئەنجامی سازان، هاوتەریبی، بەرامبەر بوون یان دژایەتی و ناکۆکی و شێوەی بونیادنانی دەربڕین یان ڕستەو تەنانەت تەمومژی پێکهاتەکانی زمان بەرهەمدێت.

سەرباری تەکنیک و لایەنە هونەرییەکانی ڕەوانبێژی، لە بونیادنانی دەقی شیعریدا لە کۆنەوە بە نوێ بەکارهێنانی وێنە و هێما لە پایە سەرەکییەکانن، ئەویش بە مەبەستی پتەوکردنی بنەماکانی شیعرییەت و بەرهەمهێنانی مانای جۆراوجۆرو ناجێگیرو نەچەسپاو و مەدلولی

هەمەچەشن کە ئەمانە بە چەمکی نەریتی دەچنە چوارچێوەی ناوەڕۆکەوە، بەڵام دووانەی شێوە و ناوەڕۆک پەیوەندییەکی ئۆرگانی لە نێوانیاندا هەیە و بە بوونی هەر کامیان ناشیت دەق پێکبێت. لە ئەزموونی شیعریی شێرکۆدا چەندین هێمای جۆراو جۆر بەکارهێنراوە لە جۆری گوڵ، باران، بەهار، کانی، بەیان، خۆر وەکو هێمای لە دایکبوون و ژیانەوە و رابوونەوە. هەروەها چەندن هێمای وەکو باز، هەڵۆ، شێر، ئەسپ.. وەک هێمای هێزو خۆڕاگری و نەبەزین بەکارهێنراون. دووکەڵ، تەمومژ، تاریکی، پایز، گەڵاڕێزان وەکو هێمای شکست، هەرەس، مردن، لەناوچوون رووبەری فراوانیان لە دەقەکانی ئەم شاعیرەدا داگیرکردووە. ئەمە سەرباری دەوڵەمەندی دەقەکانی بە رەگەزەکانی رەوانبێژی و لە سەرووی هەمووشیانەوە میتافۆر-خواستن-و لێکچوون و بەکەسکردن و دووانەی بەرامبەرو دووانەی دژو هاوتەریب کە ئەمانە رووبەرێکی فراوانیان لە شیعری شێرکۆدا داگیر کردووە. بەکارهێنانی ئەفسانە و هێما مێژوویی و فۆلکلۆرییەکان و بەکارهێنانی رەگەزەکانی سروشت و ئەو توخمانەی کە بنەمای نەتەوەیی و نیشتیمانی و مرۆڤایەتییان هەیە خاسەتێکی دیارو باڵادەستە لە ئەزموونی شیعری شێرکۆدا، کە هەموو ئەمانەش بە مەبەستی بەرهەمهێنانی مانا و دەلالات و بونیادنانی ئاستی ئیستاتیکی و چێژی دەق بەکارهێنراون. لەسەرووی هەموو ئەمانەشەوە یەکێک لە رەگەزو پایە سەرەکییەکانی شیعری شێرکۆ مێژووی میللەتەکەیەتی. ئەو لە زۆرێک لە دەقەکانیدا گەڕاوەتەوە بۆ بەکارهێنانی هێماو نموونە میژوویی و ئایینییەکانی رابردوو، لەوانەش هێماو وێنەو بەسەرهاتە پەیوەستەکان بە میدیا و کاردۆخی و ئەو پێکهاتانەی ترەوە کە سەرچاوە مێژووییەکان کوردیان بە دەگەڕێننەوە، هەروەها لە چەندین دەقدا گەڕاوەتەوە بە تەوزیفکردنی هیماو ئاماژەو توخم و مەتیڤەکانی ئایینی زەردەشتی و لە لایەک وەکو بنەماو رەگەزی ئامادەبوون لە رابردوودا مامەڵەی لەگەڵ کردوون و هەوڵی بەستنەوەی نائامادەبوونی ئێستای ئێمەی بە تێکشکاندن روخاندنی ئەو رابردووەوە داوە شکست و نسکۆ و ناکارایییەکانی مێژووی نوێمان بە دەرئەنجامی ئەو شکستانەی رابردوو دەزانێت. هەروەها لە لایەکی ترەوە بەردەوام لە زۆرێک لە دەقەکانیدا دووانەی ئێوان/ ئێمە-ی بونیادناوە، کە هەمیشە ئێوان هەر لە دێر زەمانەوەو لە سەروەختی ئاشووری و یۆنانی کۆن و هەخامەنشی و نەوەکانیانەوە هەتا عەرەبە کۆچەرییەکانی بیابان و کەلتوری لم و زیندەبەچاڵکردن و لەوێشەوە نەوەکانی هەریەکە لەوانە کە تاکو ئیستاش لە پێگەی ئەویتری داگیرکەرو بکوژو وێرانکەری میللەت و جوگرافیای ئەمدان، لە پێگەی ئەوی نەیارو دژو دوژمن و داگیرکەردان. ناوەڕۆک یان بیرۆکەی سەرەکی شیعری شێرکۆ کە دەشێت بە گوتاری شیعری ئەو ناوببرێت لەم

رووبەرەدا کاردەکات و لە دواندنی کەی ئەو رەگەزانەو سەرجەم رابردووی پەیوەست بە میلەتەکەی، ئامادەنەبوونی ئێستا دەگێڕێتەوە بۆ دوو هۆکار کە یەکەمیان ناوخۆییەو پەیوەندی بە لاوازی و ناکارایی و ناهوشیاری و تێنەگەیشتنی کەسێتی کوردی و تێکشکاندنی و هەست بە بچووکی کردنیەوە هەیە لە بەرامبەر ئەوانی تردا. هۆکاری دووەمیشیان دەرەکییەو دەرئەنجامی باڵادەستبوونی ڕۆحی نامرۆڤانەو دڕندانەی ئەو ئەوانی ترانەیە کە بە درێژایی مێژووی زانراوی کورد، واتە لەوساوە بە ئیستا لە هەوڵی داگیرکردن و سەرکوتکردن و لەناوبردن و پاکتاوکردنی کورددا بوون. راستە ئەمە بەشێکی دەرئەنجامی لاوازی کەسێتی ئەم و نەتوانینی راوەستانەتی لەسەر پێی خۆی، بەڵام بەشێکی تری دەرئەنجامی نامرۆیی ئەوانی ترو کەلتووری دڕندانەیە کە هەمیشە هەوڵیانداوە ڕێگا نەدەن بەم کە بکەوێتە سەرپێی خۆی و هەوڵی خۆدروستکردنەوەو خۆبونیادنان بدات.
سەرباری مامەڵەکردنی شیعری شێرکۆ لەگەڵ مێژووی شکست و تراژیدیای بەردەوامی کورددا، سەرباری نەترسان لەوەی کە ناکارایی و نەزانی و ناهوشیاری میلەتەکەی وەکو ئەوەی هەیە بە شێوەیەکی ریالیستانە بخاتە ڕوو، بەردەوام ڕەگەزی بەرگری و خۆڕاگری و خۆبەدەستەوەنەدان و ئاماژەو مۆتیڤەکانی بەرخوردان و رابوونەوە لە ئاستی بینراو و نەبینراوی دەقەکانیدا ئامادەبوونیان هەیە. واتە ئەم سەرباری خستنەرووی کارەساتەکانی نائامادەبوون و شکست و نوچدان و پەراوێزبوون، لە ئاستی قووڵدا زەمینەی بۆ بەرهەمهێنانی مانای بەرگری و خۆڕاگری و رابوونەوە ئامادە کردووە. واتە لە کاتێکدا کە روویەکی گوتاری شکستی بونیاناوە، لە بەرامبەردا ڕەگەزەکانی گوتاری مانەوە بەتەواوی لە ئەزموونی شیعری ئەم شاعیرەدا ئامادەبوونیان هەیەو کاردەکەن بە گواستنەوە بۆ بونیادنانی گوتاری رابوونەوە و لە رووداوەستان لە بەرامبەر دۆخی شکستدا و لەوێشەوە لە ئاستی قووڵتردا بونیادنانی بنەماو پایەکانی گوتاری ڕێنیسان کە ئەمەیان گوتارێکی گشتگرو هەمەلایەنەو پرۆژەی رزگاربوون و خۆسەلماندن و بەدەستهێنانی شوناسی نەتەوەیی و سەروەری نەتەوەیی لە گەوهەریدا هەڵگرتووە. کەواتە لێرەدا دەردەکەوێت کە لە بەرهەمی دەوڵەمەندی شێرکۆدا، شیعر هەم ئەرکی ئێستێتیکی و چێژی ئێستێتیکی هەیە، هەم ئەرکی کۆمەڵایەتی و سیاسی و مێژوویی هەیە. ئەم دوو ئەرکەش تەنیا لە شێوەی گوتاری ئاسایدا نەخراونەتە ڕوو، بەڵکو لە ڕێگای دەقی هونەری داهێنەرانەی باڵاوە ئەوە ئەنجامدراوە.
لێرەوە دەردەکەوێت کە هەژموونی باڵادەست و بەهێزی شێرکۆ لە شیعری نوێی کوردی و لە مێژووی ئەدەبی کوردیدا لە ئاستی بڵندو باڵای داهێنانی ئەوەوە سەرچاوە دەگرێت و هەر ئەو ئاستە بەرزەی داهێنان و

ئەو خوێندنەوە راستگۆیانەیە بە واقیعی مێژوویی و کۆمەڵایەتی و کەلتوری و بوون و کەسێتی کوردی و بەو ئامرازو تەکنیکە باڵایانەی شیعرو بەو زمانە دەوڵەمەندەو ئەفسوناوییەوە، ئەوی گەیاندەتە ئاستێک کە ئامادەبوونی ئەو لە مێژووی میلەتەکەیدا و لەسەر نەخشەی جوگرافیای شیعر ئامادەبوونێکی بەردەوام و هەمیشەیی بێت و بە مەودایەکی دوورو تا ئایندەیەکی نادیار بە زیندووی و بە شکۆوە بمێنێتەوە بژی.